

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

جامعه‌شناسی فرهنگی

مؤلف:

دکتر آذر قلی زاده

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

سیرشناسه :	فلی زاده، آذر، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پبلیشر :	جامعه شناسی فرهنگی/ مولف آذر فلی زاده.
مشخصات نشر :	اصفهان : دانشگاه آزاد اسلامی ، واحد خوراسگان، ۱۳۹۰.
مشحمان ظاهری :	۲۸۰ ص: (مصور) (بخشی رنگی).
شابک :	978-964-10-1238-2
بازداشت :	کتابنامه: ص. ۲۶۲.
موضوع :	فرهنگ
شناسه افزوده :	دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان
رده بندی کنگره :	۱۳۹۰ ع۲/ق۷۷/ح۴۲/۴۴۴۶۲
رده بندی دیویی :	۳۰۴
شماره کاتالوژی ملی :	۲۵۸۱۱۶۷

ناشر: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)
 نشانی: اصفهان، خیابان جی، صندوق پستی: ۸۱۵۹۵-۱۵۸
 تلفن: ۰۳۱۱-۵۳۵۴۰۰۱-۹، فاکس: ۰۳۱۱-۵۳۵۴۰۶۰، Email: info@khuisf.ac.ir

جامعه شناسی فرهنگی

آذر فلی زاده

- تعداد: ۱۰۰۰ جلد
- نوبت چاپ: اول/ وزیر
- تعداد صفحات: ۲۷۰ صفحه
- تاریخ نشر: ۱۳۹۰

قیمت: ۸۵۰۰ تومان

© حق چاپ محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰۱-۲۳۸-۲ ISBN: 9789641012382

مطالعات فرهنگی به عنوان یکی از مهم‌ترین پروژه‌های رو به رشد دانشگاهی در ربع آخر قرن بیستم به ویژه در واپسین دهه آن ظهور کرد. رشد علوم بینا رشته‌ای نیز به توجه بیشتر و بررسی ابعاد فرهنگی، مفاهیم و تعاریف فرهنگی، پژوهش‌ها، نظریه‌ها و مسائل مرتبط با آن از سوی دانشمندان علوم اجتماعی و انسانی در اکثر حوزه‌ها منجر شده است. امروزه، مطالعات فرهنگی اگر هم به طور کامل جنبشی واقعاً «جهانی» نباشد، دست کم رشته بین‌المللی شناخته شده‌ای است که مباحث آن در کنار موضوعات مختلف سیاست، اقتصاد، روان‌شناسی، روانکاوی و ... در کشورهای بررسی‌های بسیاری از محافل آکادمیک قرار داده شده است.

اصطلاح "فرهنگ" یا "مطالعات فرهنگی" به رغم این حضور فراگیر و آشکار، همچون نشانه‌ای به شدت "چند معنایی" باقی مانده است و در مواردی بنا بر نظریه‌های کلاسیک فرهنگی مفهومی نامعین دارد که دستیابی به تعریفی عام و قابل پذیرش از آن بسیار دشوار و شاید ناممکن است. هنگامی که مردم درباره فرهنگ ملی مستقلی فکر می‌کنند، ممکن است هنرهای معینی را در ذهن داشته باشند، هنرهایی که هم در آثار شخصی و هم در ناسادهایی نظیر گالری‌های هنری و خانه‌های آپرا تجسم می‌یابند. آنها همچنین ممکن است به طرز کلی‌تری درباره شیوه‌های ملی خاص خودشان در انجام دادن امور فکر کنند: درباره شیوه آشپزی، عادات غذا خوردن، دین، ورزش و ...

"بافتار فرهنگ" بودن ممکن است به معنای توانایی، معرفت و ادب و هنر مشخص باشد و "چند فرهنگ گرایی"^۱ ممکن است به معنای رواج ادبیات غیربومی در مدارس یا فیلمهای خارجی در تلویزیون ملی و نیز به معنای تغییرات عمده در شیوه‌های ملی از قبیل نوع خوراک، آداب معاشرت، ادبیات، آداب و رسوم و سنن باشد.

رابرت بارفسکی معتقد است که تلاشهای معطوف به تعریف و تبیین فرهنگ "شبه تلاش برای به چنگ آوردن باد است". این استعاره جذاب به ماهیت متغیر فرهنگ اشاره دارد و بر این امر تأکید می‌ورزد که رعایت دقت در خصوص معنای این واژه تا حد اندازه دشوار است.

"فرهنگ" بیشترین کاربرد را در گفتگوهای علمی و بشری و بررسی جنبه‌های مختلف زندگی به خود اختصاص داده و بنا به نظر لویی دولو "مرکز برخورد افکار و عقاید شده است"^۱ (۱۳۸۴، ص ۱). از این رو این واژه در سطح دانشگاهی به نوعی به مفاهیم و ایده‌هایی مربوط می‌شود که در کل علوم انسانی و علوم اجتماعی، البته با کاربردها و معانی گوناگون در رشته‌های مختلف مطرح می‌گردد و محور اصلی هر گونه توسعه و مسائل اجتماعی قرار گرفته است، تا جایی که بوسکو ده‌ای را به عنوان "دهه‌ی توسعه فرهنگی" نامگذاری کرده است. در عصر جهانی شدن که بسیاری از مرزهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در نوردیده شده است، مباحث فرهنگی همچنان با حفظ جایگاه برجسته خود در کانون توجه اندیشمندان و صاحب نظران این حوزه قرار دارد. لذا برای ورود به عرصه جهانی، الزاماً باید محیط سه‌گانه فرهنگی خود را که شامل فرهنگ دینی، ملی و جهانی است کاملاً شناخت، چرا که بدون شناخت مفاهیم، اندیشه و نظریه فرهنگی متنوع و گسترده در جهان امروز، نمی‌توان تحولات فرهنگی را به نحوی منطقی و واقع‌بینانه درک کرد.

با توجه به اهمیت جهانی فرهنگ در زندگی روزمره و پیچیدگی آن، هدف این نوشته این است که نگاهی پدیدار شناختی به روند تکوین و تاریخی مفهوم فرهنگ و تمدن، شناخت تنوع در تعاریف آن و کاربردهای آنها، سازمان فرهنگ و رویکردهای نظری مرتبط با فرهنگ و آسیها و مسائل و مشکلات فرهنگی در ایران و سایر کشورهای مهندسی و مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی بیندازد، تا شاید این مطالعات مقدماتی بتواند روند توسعه مطالعات فرهنگی در دانشگاهها و تربیت نیروی انسانی متخصص در این زمینه را هموار کرده و راهگشای توسعه پایدار کل کشور گردد.

نویسنده ادعای آن را ندارد که این اثر یک مقدمه جامعی است بر جامعه‌شناسی فرهنگی و خدشه ناپذیر و بدون ایراد؛ بلکه تلاش صادقانه‌ای است جهت شناخت برخی از ابعاد فرهنگ. موجب سپاسگزاری خواهد بود که صاحب نظران و همکاران تیز بین و نیک اندیش از ارائه راهنمایی‌های ارزنده خود دریغ نورزند و حقیر را در رفع نقصانها و نارسایی‌های این نوشته در چاپ‌های بعدی یاری فرمایند.

در پایان لازم می‌دانم از هسرم جناب آقای دکتر محمد کریم یوسف‌جمالی برای صبر و شکیبایی و حمایتشان در تمامی مراحل زندگی و تشویق استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر سید هاشم گلستانی، جناب آقای دکتر احمد علی فروغی ریاست محترم دانشگاه، جناب آقای دکتر پیام نجفی معاون محترم پژوهشی، جناب آقای دکتر علی خان نصر اصفهانی مدیر محترم انشارات، خانم پریسا عبدی و خانم مریم صالح پور کارشناسان ارشد مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی برای نقطه نظرات مفیدشان و خانمها، مه‌دیری، مریم رصاف و الهام قران‌تی دانشجویان کارشناسی که در تایپ و ویرایش محتویات این نوشته زحمات زیادی را متقبل شدند کمال تشکر و امتنان را داشته باشم. همچنین از جناب آقای دکتر رضا اسماعیلی معاونت محترم فرهنگی دانشگاه و جناب آقای دکتر محمود کیوان آرا هسکاران گرامی که پیش نویس این کتاب را مطالعه فرموده و راهنماییهای ارزنده ای ارائه داده اند از صمیم قلب قدردانی می‌نمایم.

آذر قلی زاده

۱۳۹۰

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات فرهنگ و تمدن	۱۵
۱-۱. روند تاریخی مفهوم فرهنگ	۱۵
۲-۱. تعریف و تبیین فرهنگ	۲۱
الف) تعریفهای توصیفی	۲۲
ب) تعریفهای تاریخی	۲۴
ج) تعریفهای هنجاری	۲۴
د) تعریفهای روانشناختی	۲۴
ه) تعریفهای اخلاقی	۲۵
و) تعریفهای نکرسی	۲۵
ز) تعریفهای نمادین	۲۵
۳-۱. کارکردها و ویژگیهای فرهنگ	۲۹
- کارکردهای فرهنگ	۲۹
- ویژگیهای فرهنگ	۳۱
۴-۱. فرهنگ و تمدن	۳۵
۵-۱. نظریه هانتینگتون درباره تمدن ها	۴۰
۶-۱. گفتگوی تمدنها: سید محمد خاتمی	۴۳
فصل دوم: مطالعات فرهنگی و روش تحقیق	۴۵
۱-۲. مردم شناسی فرهنگی	۴۵
۲-۲. جامعه شناسی فرهنگی	۴۸
۳-۲. روش تحقیق در جامعه شناسی فرهنگی	۴۹
روش مطالعات تطبیقی	۵۰
روش میان فرهنگی	۵۰
روش تحلیل محتوا	۵۰
روش شناسی مردم نگارانه	۵۱

فصل سوم: رویکردهای نظری فرهنگ ۵۳

۱-۳. نظریه ۵۳

۲-۳. نظریه فرهنگی ۵۳

۳-۳. مکتب تطور و تکامل فرهنگ ۵۵

۴-۳. نظریه اشاعه گرای ۵۷

۵-۳. تضاد گرایی ۵۸

۶-۳. آنتونیو گرامشی ۶۱

- هژمونی ۶۲

۷-۳. دیدگاه کار کرد گرایی ۶۳

۸-۳. ساخت گرایی ۶۸

۹-۳. نظریه سیستم های متأخر: مدل «جیل» بار سونز ۷۱

۱۰-۳. مکتب فرانکفورت ۷۳

۱۱-۳. مکتب کنش متقابل نمادین ۸۰

۱۲-۳. نگرش و بینش جامعه شناسی فرهنگی اسلام ۸۳

فصل چهارم: ساخت و سازمان فرهنگ ۸۹

۱-۴. ساخت فرهنگی ۸۹

۲-۴. نظام فرهنگی ۹۰

۳-۴. خرده فرهنگ ۹۱

۴-۴. اشاعه فرهنگی ۹۳

۵-۴. فرهنگ پذیری ۹۶

۶-۴. نیادل فرهنگی ۹۷

۷-۴. تهاجم فرهنگی ۹۸

۸-۴. سرمایه فرهنگی ۹۹

۹-۴. منابع سرمایه فرهنگی ۱۰۲

الف) سرمایه فرهنگی خانواده ۱۰۲

۱۰۳	 ب) طبقه اجتماعی
۱۰۴	 ج) آموزش و پرورش
۱۰۴	 د) تراکم سرمایه فرهنگی

۱۰۷ فصل پنجم: ارزشها و هنجارهای فرهنگی

۱۰۷	 ۱-۵. ارزشهای اجتماعی
۱۱۱	 ۲-۵. منشأ ارزشها
۱۱۳	 ۳-۵. تعارض ارزشها
۱۱۵	 ۴-۵. تبدیل یک پدیده به ارزش و هنجار
۱۱۷	 ۵-۵. هنجارها
۱۱۹	 ۶-۵. انواع هنجارها
۱۲۱	 ۷-۵. منشأ آداب و رسوم
۱۲۴	 ۸-۵. سودمندی و یا زیانبخش بودن آداب و رسوم
۱۲۵	 ۹-۵. علل عدم پیروی از هنجارها

۱۳۱ فصل ششم: گونه‌شناسی فرهنگ

۱۳۱	 ۱-۶. گونه‌شناسی فرهنگ
۱۳۲	 - فرهنگ پیرفته و ابتدایی
۱۲۴	 - فرهنگ ملی
۱۲۴	 - فرهنگ عمومی
۱۳۵	 - فرهنگ تخصصی
۱۳۵	 فرهنگ سازمانی
۱۳۵	 - فرهنگ عامه یا فولکلور
۱۳۷	 - فرهنگ توده
۱۳۹	 فرهنگ دانش
۱۳۹	 فرهنگ دانشگاهی
۱۳۹	 فرهنگ جهان مک

۱۴۰	 فرهنگ پروتستان‌تسم اوآنکلیک
۱۴۲	 ۲-۶. انواع فرهنگ و شخصیت
۱۴۹	 فصل هفتم: آسیب شناسی فرهنگی
۱۴۹	 ۱-۷. قومیت کشی
۱۵۱	 ۲-۷. تاخر فرهنگی
۱۵۲	 ۳-۷. فرهنگ تخریب
۱۵۲	 ۴-۷. فرهنگ همجو و لغو
۱۵۳	 ۵-۷. ایستایی فرهنگی
۱۵۴	 - خرافه
۱۵۵	 - گونه شناسی خرافات
۱۵۸	 ۶-۷. تحجر فرهنگی
۱۵۹	 عوامل موثر در ایجاد تحجر و خرافات در فرهنگ
۱۶۱	 - تبعات خرافات
۱۶۲	 - راههای مقابله با خرافات
۱۶۷	 فصل هشتم: فرهنگ و پست مدرنیسم
۱۶۷	 ۱-۸. پست مدرنیسم و ویژگیهای آن
۱۷۰	 ۲-۸. ژان فرانسوالیوتار و پست مدرنیسم
۱۷۲	 ۳-۸. ژان بودریار (۲۰۰۷ - ۱۹۲۹) و پست مدرنیسم
۱۷۷	 فصل نهم: توسعه فرهنگی
۱۷۷	 ۱-۹. مفهوم توسعه
۱۷۸	 ۲-۹. توسعه فرهنگی
۱۷۹	 ۳-۹. اهمیت توسعه فرهنگی
۱۸۳	 ۴-۹. باورهای فرهنگی لازم برای توسعه فرهنگی
۱۸۴	 ۵-۹. شاخص های توسعه فرهنگی

۱۸۶	۹-۶. سیاست فرهنگی
۱۸۷	۹-۷. اهداف سیاست فرهنگی
۱۸۸	۹-۸. انواع سیاست فرهنگی در توسعه فرهنگی
۱۹۲	۹-۹. ابزارهای توسعه فرهنگی
۱۹۳	۹-۱۰. چگونگی تعیین سیاستها و هدفهای توسعه فرهنگی
۱۹۴	۹-۱۱. منابع توسعه متوازن فرهنگی
۱۹۹	فصل دهم: جهانی شدن و فرهنگ
۲۰۰	۱۰-۱. جهانی شدن و روند ارضی آن
۲۰۴	۱۰-۲. جهانی شدن و فرهنگ
۲۰۵	۱۰-۲-۱. نظریه عام گرایی و خاص گرایی رابرتسون
۲۰۶	۱۰-۲-۲. نظریه آنتونی گیدنر
۲۰۹	۱۰-۲-۳. تئوری مک لوهان
۲۱۱	۱۰-۲-۴. دیدگاههای خوش بینان و بدبینان در مورد جهانی شدن
۲۱۸	۱۰-۲-۵. تأثیر جهانی شدن فرهنگ بر جامعه ایران در دوره بعد از انقلاب اسلامی
۲۲۷	فصل یازدهم: عوامل اجتماعی مؤثر بر فرهنگ عمومی
۲۲۷	۱۱-۱. عوامل اقتصادی
۲۳۷	۱۱-۲. عوامل سیاسی - اداری
۲۴۱	۱۱-۳. عوامل فراملیتی
۲۴۲	۱۱-۴. آموزش و پرورش رسمی
۲۴۵	فصل دوازدهم: مدیریت و مهندسی فرهنگی
۲۴۵	۱۲-۱. مدیریت فرهنگی
۲۴۶	۱۲-۲. ضرورت و اهمیت مدیریت فرهنگی
۲۴۷	۱۲-۳. ویژگی های مدیران فرهنگ
۲۴۸	۱۲-۴. مدل الزامات انگیزی مدیریت فرهنگی در ایران

۲۵۲	 ۵-۱۲. مهندسی فرهنگ
۲۵۴	 ۶-۱۲. مهندسی فرهنگی
۲۵۵	 ۷-۱۲. اصول حاکم بر مهندسی فرهنگ ملی
۲۵۷	 ۸-۱۲. آسیب شناسی مهندسی فرهنگ در ساحت فرهنگ ملی ایران
۲۵۷	 ۹-۱۲. ضعف زبان شناختی
۲۵۸	 ۱۰-۱۲. ساختار و فلسفه
۲۶۲	 فهرست منابع

www.ketab.ir